

B. N. II, 360^a
h. 70, 12.

(X 1876332)

I. N. I. C.

De

MENSURA PRETII,

In Inclytâ Argentoratensi Academia

PRÆSIDE

JO. HENRICO BOECLERO
Historiarum Professore Ordinario.

iterum publice respondebit

JO. CAROLVS SCHOETTEL
Argentoratensis.

d. Februarii

horis locoque solitis.

ARGENTORATI,

Impressit JOANNES Pichel.

M. DC. LXII

21

I. N. I. C.

Vomodo pretii æquitas, & iniquitas intelligi debeat ac inuestigari, rationem & viam indicauimus. Nunc quomodo iniquitas obscura deprehendi, ac deprehensa corrigi possit debeatue, ostendendum est, si prius de emtionibus venditionibus fisci sive ærarii, id est summæ potestatis ciuilibus, aliquid annotauerimus: subiecturi deinde non nihil de pretio extra emtionem venditionem in aliis contractibus spectato; deque ipsa pecunia.

Emtio, & venditio, nomine ciuitatis facta, multum fauoris habet, ob necessitatem erogationum publicarum, & subsidiorum reipublicæ parandorum, quibus nulla quæstuum ratio, nisi aperta vi aut fraude, aut dedecore constet, deneganda videtur. L. Metellus ex administratione Siciliensi Romam scribit apud Ciceronem in **111** Verrina: *summa vi data est opera à me, vt quamplurimo decumas venderem.* Ostenditque amplius Cicero, vendidisse alios magno decumas agri Leontini, ceterorumque agrorum; Verremque coarguit, vane gloriantem, magno se decumas vendidisse, plebi Romanae consuluisse, annonæ prospexisse, cum tamen pluris aliquanto potuisset vendere, si voluisset bis addicere, qui contra Aproniam prædarum socium licerentur, & licentia decumanorum decimas aratoribus nullas reliquas fecerit. Sed Metelli quidem venditio lege Hieronica facta erat, in qua, vt apparet, gradus constituti erant intendendi pretii: intra modum tamen, cui ratio æquitatis non videretur aduersari. De cetero non est infrequens, vt publico ciuitatis nomine, veluti monopolio quodam, res aliqua vendatur, ad eamque emendam ciues teneantur, maiore pretio, quàm ab aliis aliunde emi posset. Habet & hoc rationes graues & publicas. A quibus plurimum discrepant auctiones tyrannicæ Caligulæ apud Suetonium. Nec Vespasianus citra auaritiæ infamiam *negotiationes vel priuato pudendas pro palam exercuit, coëmendo quedam, tantum vt pluris postea distraheret? nec candidatis honores, re sine tam innoxis quam nocentibus absolutiones vendicare cunctatus est.*

cap. 53.

cap. 63.

cap. 64.

Sueton. Calig.
38. & 39.
14. Vesp. 16.

Jam quando summa potestas per magistratus aut curatores alios vendit bona priuatorum, quæ ob pensationes publicas semper fisco tacite censentur obligata, laudanda maxime est Gordiani, & aliorum Imperatorum æquitas, qui rebus debitoris minus iusto aut nimis exiguo pretio, interueniente emtoris fraude aut gratia, venditis, rescindi huiusmodi venditionem, & domino res suas vindicanti restitui iusserunt, vbi fisco satisfecerit. Sed quæ legum diligentia fraudibus in hoc negotio versantibus, satis obuiam iuerit? Contendendum est tamen ad id, quod æquissimum est, quantum fieri potest. Etiam, vbi ob multam soluendam, & titulo pœnali res priuatorum distrahuntur. Videndus est *Lysias* in Epilogo actionis de publicatione bonorum *Niciæ* fratris, vbi etiam illa querela τὰ πολλὰ ἀξία ὄντα ὀλίγου τιμῆς εἶναι ea que magni pretii erant, paruo vendi.

0048. 17.

709. 16. 247.
244.

Et in corrigenda quidem inæqualitate contractus, iudicia & consuetudines fori, dolum tantum attendunt. Sicut ex ante dictis intelligi potest. In *Decreto Iuonis* legas: *Cum inter eumentem atque vendentem fuerit res definito pretio comparata, quamuis plus valeat, quam ad præsens venditur, hoc tantummodo requirendum est, si nihil fraudis vel violentiæ egit ille qui comparasse probatur: & si voluerit reuocare qui vendidit, nullatenus permittatur.* Nec tamen eo minus, non tantum apud Theologos, qui conscientiam erudiunt, sed etiam apud Philosophos, qui officiorum regulam explanant, quæri potest & solet: an qui iudicio non teneretur resarcire inæqualitatem, ex officio viri boni teneatur? Ita *Grotius*: *ex contractu sine dolo inito, cui inest inæqualitas, iure gentium nascitur facultas quadam cogendi eum qui contraxit, ad implenda pacta: nec eo tamen minus, qui plus equo stipulatus est, rem ad æqualitatem reducere, ex probi & pii hominis officio tenetur.* In contractu eorum, qui suo sumtu militant, aut naues instruunt, cum sua ciuitate, quibus vice mercedis concedi solet vt capta sua faciant, aliud exemplum ponit: *Iustum, inquit, iustitia interna id erit, si contractui æqualitas insit, hoc est si sumtus aut pericula tanti sunt, quanti prædæ alea. nam si hæc spes multo pluris valeat, reddendum erit ciuitati quod supererit, perinde ac si quis nimium vili pretio iactum incertum quidem, sed tamen facilem & magnæ spei emisser.* Puto, quamdiu de spe sermo est, non posse ad liquidum perduciquæstionem. Spes enim illa, si conferatur cum incertissimi pe-

I. B. 3, 10, 3.

I. B. 3, 18, 3.

mis pe-

nis periculis, non habet unde ad æqualitatem æstimando reducatur. Præterea æqualitas conditionis inter contrahentes aliter videtur & sic ratiocinanda: Sicut qui sumtu suo militat aut naues instruit, spe prædæ & rerum capiendarum, loco mercedis obtinendarum, in periculo versatur carendi omni mercede, perdendique sumtus & labores, contentusque esse vi contractus cogitur, etiam si profus nil ceperit: ita ciuitas, etiam si ille longe plus ceperit, quàm sumtuum laborumque impendit, causam non habet exigendi partem lucri, cum præsertim elegerit, eiusmodi spe allicere homines, ad sumtuosam operam; cuius etiam ipsius æstimatio sæpe ad summam belli, solet magni esse. In quo genere contractus certe potior videtur esse conditio ciuitatis. Et si immodice ac supra omnem spem ditentur ex tali contractu homines, ciuitas alio titulo inde lucrari potest, vel augendo tributa, vel in necessitate publica per rationes eminentis domini in se trahendo vsum abundantis opulentia.

Sicut autem, quæ manifesto contra bonam fidem fiunt circa pretium in contrahendo, nemo defendat: ita hoc ipsum, an contra bonam fidem facta sint quædam, de quibus quæritur, dubitationem habet. *Video, inquit Cicero, propter deprauationem consuetudinis, neque more turpe aliquid haberi, neque aut lege sanciri aut iure ciuili: tamen naturæ lege sancitum est.* Qua scilicet naturæ lege, vt ante ostenderat, tollendum est ex rebus contrahendis omne mendacium. Hanc secuti sunt illi Iurisconsulti, qui, cum ex XII tabulis satis esset ea præstari vitia, quæ essent lingua nuncupata, quæ qui insciatus esset, dupli pœnam subiret, ipsi etiam reticentiæ pœnam constituerunt. Laudantibus *Am- brosius, & Lactantio.* Proponit idem Cicero elegantia quæstionum exempla. Quorum primum est de mercatore Alexandria frumentum vehente Rhodum, vbi frumenti penuria sit, & sciente plures naues in cursu esse, magnam frumenti copiam eodem afferentes, & huic merci mox vilitatem facturas. vbi quærebatur inter Diogenem Babylonium & Antipatrum philosophos Stoicos, facturusne pro viro bono fuerit mercator, si de aduentu nauium aliarum reticens, suam mercem quàm plurimo vendere instituisset? Diogenes non imminuebat laudem viri boni hoc facto, tantumque mercatori concedebat, quantum iure ciuili non esset interdictum: Antipater autem viri boni putabat, semper ad id contendere, quod

3 off. 13.

Grot. I. B. 2,
12,9.Pufend. E-
lera, I. V. lib. 1.
def. 12. S. 55.

natura æquius, melius, humanius dicat. In qua disputatione Antipatri sententiam Cicero laudat. Alii hodie Diogenem ita defendunt, vt Antipatri sententiam accusare non audeant: eo quod etiam naturæ lege non inualidus possit dici talis contractus; etiam si ex aliarum virtutum regulis potuisset agi landabilius. Comparant huc exemplum mercatoris mercem vendentis, cuius vsum mox interdicens nouit. De quo, cum diuersæ possint occurrere facti rationes, non semper eodem modo iudicandum arbitror. Multo minus eadem facilitate absoluerim eum, qui alicui soluit numos, quorum pretium mox minuendum nouit, altero ignorante.

Cic. 3. offic. 13.

c. 13. & 17.
c. 16.

Eadem agitabatur contentio inter Diogenem & Antipatrum, quando ædium venditor vitium celauerit, quod pestilentes, serpentes infestæ, male materiata, ruinosæ essent. Quod sine vitio facturum fuisse venditorem Diogenes disputat, contradicente Antipatro, quem Cicero probat: & res ipsa tuetur. De domo vendita aliud exemplum affertur: cum T. Cl. Centumalus ædes, quas in Cælio monte habebat, demoliri iussus ab auguribus augurium acturis, P. Calpurnio Lanario vendidit. qui cum mox eadem necessitate demoliendarum ædium obligaretur, M. Cato arbiter captus quicquid emtori venditorem dare, facere ex fide bona oporteret, ita pronuntiauit: *cum in venundando rem eam scisset, & non pronuntiaisset, emtori damnum prestari oportere.* Quam sententiam Valerius Maximus, summe æquitatis nomine laudans, quia, inquit, bona fidei venditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Athenis domus phantasmatum & spectrorum apparitione infamata, proscribatur tamen, narrante Plinio, seu quis emere, seu quis conducere, tanti mali ignarus vellet. Proscribatur, sed vili pretio, & quod vitium quasi vltro indicaret. Imo in re omnibus nota, vix est, vt decipi emtor conductorue potuerit. Itaque philolofopus Athenodorus, cum Athenas venisset, legit titulum, auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus omnia docetur, imo tanto magis conducit. Sicut adhuc hodie reperiuntur homines, qui talia nec perpetua credunt, neque valde exhorrent. Igitur in illo Atheniensi facto vix est, vt fraus suspectari possit. Clarior etiam est causa M. Marii Gratidiani, qui Sergio Oratæ ædes venderat, non quidem expressa in mancipio seruitute ædium, sed emtori satis nota, quippe quas ab eodem paucis ante annis Gratidianus emerat.

3, 2, 1.

lib. 7. epist.
27.

Cic. 3. offic. 16.

emerat. Re in iudicium adducta, pro Orata Crassus *insurgebat*: quod vitii venditor non dixisset sciens, id prestari oportere. Antonius Gracidiani patronus *equitatem*: quoniam id vitium ignotum Sergio non fuisset, qui illas ades vendidisset, nihil fuisse necesse dici: nec eum esse deceptum, quid, quod emerat, quo iure esset, teneret. Non est dubitandum, quin Antonii ratio ad mentem legis respiciens aduersus cavillationem verborum valere debeat. Nec in alia fuisse sententia videtur Theodoricus Rex in edicto cap. 141: *Quicumque fugere solitum vendiderit ignorantem, si emptorem quoque fugerit, & pretium venditor reddat, & damna sarciat, quæ per eundem contigerint fugitium. Ignoranti, inquit, ergo scienti non idem debetur. Verum ne ignorari ista possint, formulis contractuum iam olim cauebatur. Apud Marculfum extat venditio de seruo aut ancilla: Constat me vobis vendidisse, & ita vendidi, seruum iuris mei, aut ancillam nomine illam, non furem, non fugitium, neque caduuum (i. e. improbum) sed mente & omni corpore sanum. Ex his si quid aliter se haberet, prestari emptori damnum, æquum erat.*

In hac disputatione, ut inter homines definiendi peritos quaesitum est, quid esset *celare*. Vbi ex sententia Diogenis, *aliud est celare, aliud tacere*: — — *neque, quicquid tibi audire utile est, id mihi dicere necesse est.* Certe, non semper necesse est, quando inter nos de illa re, quæ celatur, nihil agitur. Itaque non cum Antipatro statim ad naturalem hominum inter se societatem confugies, nisi ita explicetur: quod illa hominem homini obliget ad bonam fidem & æquitatem in omni commercio & contractu seruandam. Tum enim profecto mihi dicere est necesse, quod tibi utile est audire, si tecum paciscor aut contraho, ne contractui inæqualitas insit, & ne ego plus, tu minus habeamus. quod cum natura iustitiæ in contrahendarum rerum fide positæ pugnat. Bene igitur Cicero partem 3 offic. 13. quæstionis concedit, partem suppletæ definit: *Neque enim id est celare, quicquid reticeas; sed cum, quod tu scias, id ignorare emolumentum tui causa velis eos, quorum intersit id scire. Hoc autem celandi genus quale sit, & cuius hominis, quis non videt? certe non aperti, non simplicis, non ingenui, non iusti, non viri boni.* Satis autem clara sunt verba Ciceronis, & vltro se explicant, neque opus forte habent cautione Grotiana, quasi ad restringendum laxiorem sensum necessario adiecta.

lib. 2. form.
22.

Cic. 3 offic. 13.

3 offic. 13.

L. B. 2, 12, 9.

Si au-

14. Si autem celasse crimen est, multo magis ementiendo mer-
 ces extulisse, & sermonis vanitate amplificasse. Quod ostendit Cice-
 ro exemplo Pythii, argentarii Syracusani, qui C. Canio equiti Ro-
 mano hortos cum omni instructu, per vanitatem demonstratos,
 vendiderat, postea inanes & profum monstratis dissimiles tradi-
 derat. Quanquam autem, vt ibidem declarat, Aquilii de dolo ma-
 lo formulæ nondum erant prolatae, quibus damnabatur cum esset
 3 offic. 15. aliud simulatum, aliud actum: ipsa tamen naturæ lex iudicem mo-
 nebat, vt posset decepto opem ferre, si imploraret. Ita nec vt emat
 melius, nec vt vendat, quidquam simulabit aut dissimulabit vir bonus.
 — — Tollendum igitur est ex rebus contrahendis omne mendacium. Quæ
 ne quis disputationis magis quàm veritatis causa dici existimet à
 10 in Leptin. Cicerone, non sinit nos Demosthenes ignorare, apud Athenienses in
 legem iuisse, vt mendacio forum vacaret, $\chi\tau\iota\tau\lambda\omega\ \acute{\alpha}\gamma\omega\rho\acute{\epsilon}\nu\ \acute{\alpha}\psi\delta\delta\epsilon\iota\nu\ \nu\omicron\mu\omicron\nu\ \gamma\epsilon\text{-}$
 $\gamma\epsilon\acute{\gamma}\phi\alpha\iota$. Quod autem addit, $\epsilon\phi\ \omicron\iota\varsigma\ \epsilon\delta\epsilon\nu\ \delta\epsilon\iota\ \delta\eta\mu\omicron\sigma\iota\alpha\ \beta\lambda\acute{\alpha}\beta\theta$, $\epsilon\iota\tau\iota\varsigma\ \psi\delta\sigma\epsilon\theta$,
 in quibus, si quis mentitus fuerit, nihil inde respublica detrimenti capiat:
 non nisi ad comparationem maioris damni, ex more oratoris, refe-
 rendum est. Vt enim fraus exulet foro, & priuatorum contracti-
 bus, vel maxime reipublicæ interest. Quod Cicero saepe testatur.
 Hinc illa legislatorum aliorum quoque diligentia, circa res
 emendas vendendasque, cuius specimina ex Theophrasto, Stobæus
 10 Serm. 145. p. commemorat. Quidam enim venditiones, non nisi adhibito præ-
 4. 458. & c. cone celebrari volebant, facta pluribus ante diebus denuntiatione.
 Alii apud magistratus, aut imperantes fieri decreuerunt: sicut Pit-
 tacus, apud Reges, & Prytanem. Alii apud magistratum quendam
 proscribebant venditionem sexaginta minimum diebus, ante quàm
 fieret, & ab emtore centesimam exigebant: vt & iusti pretii hinc
 cognosci modus posset, & disceptandi ac contradicendi volentibus
 copia fieret. quod Attici instituti fertur. Alibi quinque dies inter-
 ponuntur contractui confirmando, præcone per singulos dies de-
 nuntiante, si quis intercedere, aut vindicare domum remue aliam
 vendendam vellet. Quod in maioribus scilicet rebus locum habe-
 re intelligitur. Vt & in pignoribus, apud Cyzicenos. Sed recte no-
 tat Philosophus, illum proscribendi & pronuntiandi morem inde
 oriri, quod legibus non descripta sint bona, & possessiones. vt sci-
 licet hæc sit lex, defectum legis alterius supplens. Nam vbi singula
 descripta sunt, statim ex tabulis publicis cognosci potest, quæ bona
 sint

ἴντι ἐλθεῖν καὶ ἀνεπαφῆ, libera, & à nemine atrectanda. Ita facile iusta poterit venditio fieri, cum præsertim magistratus emptorem inscribat tabulis. Etiam loco illius *ὑπερασίας*, quæ in usu erat, siue potius in abusu, iurisiurandi religio instituta est: Si quis enim domum emeret, sacra facere ad Apollinis Epicomæi; aut si prædium, in vico quem incolit; & iurare conceptis verbis apud magistratum, adscriptis trium in vico virorum nominibus, lex eum iubebat: quod iuste, sine vlla machinatione doli, sine arte & fraude emeret. Eodem pacto venditor omnem dolum eiurabat. Quod si quis extra urbem Athenarum habitaret, pauciore sacrificii apparatu ad Jovis Agoræi siue forensis ædem, iurisiurandi religionem implebat. Absque qua neque nomen contrahentium neque contractus in literas referebatur. Luculenta hæc sunt testimonia, quàm fuerint de bona fide in contractibus accurate exigenda solliciti antiqui Legislatores: quam & iurisiurandi sanctimonia munendam statuerunt.

v. Budæi comment. Gr. L. p. 488.

Vide Leg. Longobard. tit. 18.

Quæ & alibi in subsidium iuniore ævo vocata est. In *Consulatu Maris*, ubi consuetudines maritimæ legum vigorem obtinentes complures memorantur, nobile exemplum ponitur. Si exercitor navis, quam cum sociis communem habet, eam vendiderit absque consensu, & inscientibus sociis, tum equidem, ubi maior pars sociorum venditionem approbarit, non tenebitur, nisi unicuique pro rata portione pretii. Si autem, postquam id placuit, ipse implere neglexerit, & propterea qui ante conuenerant, ad eorum partem transierint, qui dissenserant, non tenebitur tantum unicuique pro rata parte pretii ex vendita naue quæsitæ, sed insuper ad omne id lucri exsoluendum, quod socii iureiurando interposito confirmare poterunt, naue illa vendita interea acquiri potuisse. Adduntur plura & seuera, de vindicanda naue, non venditâ à quibus & sicut oportebat. quæ ibi legas licet.

cap. 253. pag. 125.

Apud *Stobæum* loco laudato, amplius additur, quàm studiose veteres cauerint, ne quid bonæ fidei rationes in contrahendo interuerterentur aut impedirentur. Ut nimirum tum demum recte facta videretur emptio & venditio, εἰ μὴ ἐξ ἐβρηίας, μηδ' ἐξ ὀργῆς, μηδὲ φιλονεικίας, μηδὲ παρορμητικῶς, ἀλλὰ φρονετικῶς, τὸ ὅλον δικαίως. si contrahentium neuter vel ex ebrietate, vel per iram, vel pertinacia contentionis, vel in fraudem legis, sed vterque consulto consilio, denique iuste

B

contra-

contraxerit. Adduntur, quæ diuersas apud gentes de translatione domini, de arrhæ modo & iure, de traditione, non vno modo, ad excludendas fraudes constituta sunt.

Monet hic locus, vt de *interpretio* aliquid annotemus. *Glossa Philoxeni*, *interpretium* interpretantur *παράλληλον*. supplet *Henricus Valesius*, *τίμημα*, quod *interpretium* dici non possit, nisi habita ratione ad alterum pretium. Vere. Sed propius ad rem facit explicatio *Hesychii*, apud quem τὸ παράλληλον, inter alia significat, τὸ μέλαξὺ ὄν. quod *interiectum est*. ita enim indubie legendum videtur: ἀκόλουθον, ὁμοιον, τὸ μέλαξὺ ὄν. vbi vulgo cum præcedente ὁμοιον copulare volentes legunt τὸ μέλαξὺ ὄν. *Interpretium* notat illam differentiam, quæ est inter prius pretium & posterius, siue inter pretium, & incrementa pretii. *Valesius* definit, *pretium inter emtum ac venditum*; & à *Cuiacio* nimis obscure *pretium pretii* vocari ait. quod in *Observatione* quam nominat, non inuenio. De cetero recte notant ad *Ammianum*, *Lindenbrogius* & *Valesius*, *interpretium* & de lucro & de damno dici: vt, quanto pluris aut minoris vendideris rem quàm emeris, id quod priori pretio accessit aut decessit, *interpretium* fit. Nobile exemplum est in *Ammiano Marcellino*, vbi *Hymetius* pro consule *Africam* regens *Carthaginensibus* inopia laborantibus ex horreis *Romano* populo destinatis frumenti denos modios singulis *Solidis* vendidit. Proxima messe, in vbere frumentorum prouentu, illa pecunia emit frumenta, sed *Solidis* singulis tricenos modios. de quibus, cum horreis *populi Romani* quantum inde acceperat, fideliter restituisset, *interpretii compendium ad Principis ærarium* misit, siue ad arcam *Præfecturæ Prætorianæ*. Hic *interpretium* erat, xx modii in solidum. Atque hoc quidem clarum apertumque est.

Apud *Cassiodorum* Rex *Theodoricus* præcipit: vt [ob]frumenta, quæ per negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem *interpretii nomine Solidorum* quantitas exigatur. Res ita se habebat. *Negotiatoribus* vulgo dabatur negotium coëmendi frumenti *Reipublicæ* necessarii: cuius si parte hic aut illic non indigeret *republica*, compellebantur negotiatores ab his, qui eam rem curabant, vt frumentum *Reipublicæ* emtum, sibi haberent, & pretio, quo emerant, adderent certam *Solidorum* quantitatem, *interpretii nomine*, id est, cogebantur emere à *republica* carius, quod *reipublicæ* emerant vilius. *Iniquum* autem existimat *Theodoricus* vt ille.

ad Ammian.
Marcellin.
lib. 28. c. 5.

lib. 16. obs. 4.

lib. 28. c. 5.

lib. 2. Var. sp.
36.

ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. Constituit ergo, ut, si coempto frumento non indigeat Respublica, vendatur ab officio Praefecturae Praetorianae, euentuque, quem sors datura est, ratio fiscalis contenta sit: ne genus hominum quod viuit lucris, ad necem possit peruenire dispendiis. Hoc quoque obscuritatem nullam habet.

At non aequè expediueris in *Lege Saxonum cap. 2. de occisionibus l. 1. Qui nobilem occiderit, 100000 Sol. componat.* Ruoda quod dicitur apud Saxones cxx Sol. & interpretium cxx Sol. Interpretium hic legenti Lindenbrogio, nemo discrepabit, opinor. In ceteris dicam quid mihi videatur, libenter cessurus meliora docentibus. Illud Ruoda, quod de cruce explicant glossae, huic loco non conuenire, arbitror: substituerim Freda, siue Vreda. Delicta apud Germanicas nationes certa pecuniae summa aestimabantur: cuius pars ut in homicidio, propinquis occisi, pars fisco soluebatur. Antiquissimum morem Tacitus memorat: pars multa regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsoluitur. Sequiore aeuo compositio, quae propinquis praestabatur luendi homicidii aut alterius criminis causa, Weregildus, Weregeld, Wargilda dicebatur. Quod fisco ex tali causa cedebat, Fredum vocabatur. Legis ergo sensum hunc existimo: *Qui nobilem occiderit, 100000 Sol. componat: tot solidos scilicet (de numero enim disquirendum est) tanquam Wirgildum soluat, occisi propinquis: Freda quod dicitur apud Saxones cxx Sol. Freda autem quae nominantur apud Saxones, fisco scilicet inferenda multa, cxx solidis dependatur: & interpretium cxx Sol. Quid interpretium hic? capio augmentum multae ex mora, siue accessionem & geminationem fructi ob dilatam solutionem siue tergiversationem damnati.* Ne somniare videar, commodum ad meas manus venit missu Illustrissimi cuiusdam viri Schedae siue Capitulare Caroli M. ex antiquissimo MSC. bibliotheca Vaticanae non ita pridem à doctissimo Holstenio editum, factum in Comitibus Aquensibus A. Christi DCCXCVII, ubi geminatio ista clare adstruitur cap. IV, dum Wargilda pagensibus conceditur, si causa infra patriam fuerit pacificata. Si autem (ita sequitur) in praesentia missorum regaliū causae definitae fuerint, pro iam dicta Wargilda superscriptos sol. XII ipsi pagenses habeant concessos: & pro hoc quia missus regalis ex hac refatigatus fuerit, alios XII sol. inde recipiat ad partem regis. Si autem ipsa causa ad palatium in praesentia regis ad definiendum fuerit

Germ. 12.

v Hieron. Bi-
gnon. ad Mar-
culf. lib. 1. p.
444. & 491.

perducta, tunc utriusque solidi xii id est pro Wargilda, & quod vicinis debuit componere, eo quod infra patriam definita ratio non fuerit, ad partem regis faciant componere, quod sint solidi xxiv. Nam si fuerit aliquis, qui in patria, iuxta quod sui conuicini indicauerint, seque pacificare noluerit, & ad palatium pro huius rei causa venerit, & ibi ei fuerit iudicatum, quod iustum iudicium iudicassent, in prima vice, ut supra dictum est, sol. xxiv. ad partem regis componat. Et si tunc inde rediens se pacificare & iustitiam facere renuerit, & iterum pro ista causa ad palatium fuerit conuocatus & de iudicatus, bis xxiv solidos componat. Si vero necdum correptus tertia vice pro eadem re ad palatium remeauerit, triplam compositionem exinde faciat ad partem regis. Interpretium igitur in Lege Saxonum, fuerit accessio siue geminatio mulctæ filco pendendæ, id est, fredis, ob tergiuersationem & contumaciam partis condemnatæ: translata similitudine ad rebus, quæ in commercio versantur emunturque & venduntur, ad rationes pœnæ ac mulctæ: ut solenne istis temporibus fuit inflectere vocabula, & licenter significationem ad alia transferre.

Ceterum de interpretio, priore illo significato, huius loci sunt istæ quæstiones: interpretii compendium omnino iustitiæ non aduersari, cum tota mercatura id est res tam necessaria reipublicæ hoc fundamento nitatur, nec male R. Theodoricus describat mercatores, *genus hominum quod lucris viuit*: iustis nimirum. Sed modum interpretii, quippe non vna semper æstimatione taxandum, non nisi arbitrio viri boni ac prudentis definiri. Quæ res in mercatura sæpe exitum vix reperire potest, ut teneatur medium iter: nec vel licentia interpretii, vel restrictio & adæquatio, mercaturæ in summam, aut ciuitati, aut singulis noceat. Et quoniam aliquando dispendia interpretii nulla diligentia vitari possunt, fieri non nequit, ut tali casu, inæqualitas in contractu sit, & minus habeat venditor, absque culpa emtoris. An vero, in certo præsertim genere mercium, ob frequentia & pane necessaria dispendia interpretii, sicut apud pharmacopolas, liberalius, & quousque, indulgeri par sit, altioris est disquisitionis.

Agar. 1, 5.

Vere est à Cicerone dictum: *nihil est quod non emi possit, si tantum des, quantum velit venditor*. Et ex diuerso dicere possis: *nihil est, quod non vendi possit, si tantum remittas, quantum velit emtor*. Potest tamen tanta esse venditoris auaritia & tam mani-

festis

festa iniquitas, ut non tam vendidisse suam rem alteri, quam emun-
 xisse alterum argento, dici queat. Sicut Theodoricus Rex apud
 Casiodorum, non tam comparasse, quam surripuisse emptorem dicit id, *Var. lib. 1. epist. 7.*
 quod à venditore prodiga voluntate lasciuo, & pupillo emerat vili pre-
 tio. Verum has voluntates ad regulam concinnare, sicut nulla um-
 quam lex satis potuit, ita naturalis æquitatis, & conscientiæ, & ca-
 ritatis Christianæ supplementum accedat necesse est, si negotium
 cotidiani & necessarii vsus ad civilis felicitatis modum quo huma-
 na omnis prudentia tendit, exigi & accommodari velimus. Adeo
 est præclare ab Aristotele obseruatum, non solis legibus, sed bonis
 moribus (quibus formandis destinantur educatio ciuium publica
 & priuata, tum Theologorum vigilantia & auctoritas) finem ciui-
 tatis obtineri.

In ponendis aliarum rerum pretiis, proxime ad rationes
 emendi vendendique accedunt, quæ locantur & conducuntur.
 Consuetudo enim & tempus & locus, non minus hic ad æquitatem
 aut iniquitatem ostendendam faciunt, quam in illo primore con-
 tractu. De laborum pretio definiendo, res aliquando difficilior est
 & impeditior. Rerum necessariarum mercede, perpetuas operas
 seruorum etiam redimi, ratio semper fuit. Necessaria autem ali-
 mentis & vestibus metiebantur. Qua de re *Grotius* abunde anno- *I. B. 3, 14, 6.*
 tauit. Addi debet, ut etiam seruo prospici debeat de victu & neces- *& in Annot.*
 sitatibus, cum operas præstare non potest morbo seniore infirmus.
 Et sublata quidem hodie seruitute, famulis perpetuis consensu
 fere gentium humaniorum, præter alimenta & vestes aliquid in-
 dulgendum creditur, vnde quasi peculium quoddam conficere
 queant. Milites, etiam vbi de tenuitate stipendii queruntur, ali-
 quid præter necessaria, sibi superesse ostendunt, vnde vacationes
 redimere & centuriones demulcere possint, apud *Tacitum*. Et *Alex- 1 A. 17.*
 ander Seuerus de militari disciplina: *miles non timet, nisi vestitus,*
armatus, calceatus & satur, & habens aliquid in Zonula. cum ex di- *Lamprid.*
 uerso mendicitas ad omnem desperationem vocet armatos. *c. 52.*

Atque si Theodoricus Rex histrionem tanquam lætitiæ pu- *apud Casio-*
 blicæ ministrum, mendicitate tristissima non debere ingrari existimat, *dor. lib. 2. ep.*
 quanto magis honestiores & liberaliores labores iis rependi præ- *9.*
 miis æquum est, quæ ab inopia vindicent e. g. patronos caussarum,
 medicos, magistratus, doctores variarum scientiarum. Conue-

ex vno dolio cadoue facile numerosior prouentus ingeminetur.

Potius est, vt de ipsa pecunia, aliquid subiiciamus. Est hæc plerumque ipsum pretium, sicut ante ostendimus. Sed vsu tamen venire constat, vt interdum merces fiat; tum etiam certam ob formam ac conditionem, pretio æstimando aliquid adiciat aut detrahat. *Plinius* de Victoriatis: Qui nunc victoriatu appellatur, lege *lib. 33. c. 3.*
Clodia percussus est. antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus, mercis loco habebatur. Atque hinc est collybus, proprie sic dictus: ex permutatione pecuniæ. *Pollux: ἀργυρίε ἀλλαγή, ὁ καλούμενος κόλλυβος.* *3. 9.*
 Et collybistæ, qui sciebant, quid asper utile nummus haberet. Quæ *Persius Satyr.*
3.
aspratura ostendit, caute accipiendum illud Poëtæ:

unum vbi nummorum genus est, ibi collybus haud est.

Collybo enim non permutantur tantum nummi disparis metalli, formæ, pretii, sed etiam vnius formæ, atque adeo vnius generis, vt denarii detriti cum asperis. Ab hac permutatione, licet sine quodam quasi interpretio, sæpe etiam sine fraude non fiat, diuersa est collybistarum siue potius numulariorum negotiatio, quam in fœnerandis pecuniis exercent. Illa enim ex tempore, in loco, interpretæ presentes vsurpatur: hæc in mutuanda, & traicienda pecunia potissimum versatur. Quamquam vox *cambii*, qua hodie vtuntur, etiam permutationem significet. Totus autem ille contractus iisdem prorsus rationibus regitur & defenditur, quibus pacta, quæ ad vsuræ speciem accedere videntur apud *Grotium*. *Asconius in Diuinationem, quadrupli damnari solitos, ait, qui conuicti erant pecuniæ grauioribus vsuris fœneratæ, quàm pro consuetudine.* *I. 8. 2, 12, 21. c. 22.*
Legibus quoque repressas fœnebris mali fraudes, miras per artes rursus oriri, Tacitus queritur, & experientia omnis æui demonstrat. *6. 16.*
 Anno superioris sæculi nonagesimo sexto Albertus Archidux, rebus Hispanis in Belgio moderandis impositus, maxima rei pecuniariæ difficultate premebatur, ex tali causa. cum enim à mercatoribus magnam vim nummorum accepisset, in Hispania cum lucro illis reddendam, syngraphas quæstuosæ pecuniæ in Hispaniam missas rex conspicatus, & *Harai Annal.*
tom. 3. p. 522.
 immodica mercatorum cupiditate commotus (pro singulis namque nummum centenis, septuaginta lucri nomine pacti erant) eas conserpsit, atque intolerabilem vsuram decreto notauit. Sed cum absque opera eorum bellum geri non posset, ad nouum pactum descendendum fuit in posterum: vt singuli ducati in Belgio ad 53 stuferos computarentur. Ita lucrum de centum erat 47.

Quam

lib. 33. c. 33.

pag. III. Edit.
Nicol. Alem.dissert. de nat.
nummi.lib. 129. p.
1637 &c.

Quantum in mutando pretio nummorum ad lucrum & damnum momenti sit, dici non potest. Ciuitas aliquando talibus inuentis sua damna leuauit. *Libra pondus aris*, referente Plinio, immi-
nutum bello Punico primo, cum impensis respublica non sufficeret, constitu-
tumque ut asses sextantario pondere ferirentur: ita quinque partes factæ
lucris, dissolutumque æs alienum: — — Postea Annibale urgente, Q. Fabio
Max. Dictatore, asses vnciales facti: placuitque denarium sedecima sibus
permutari, quinaxium octonis, sestertium quaternis: ita respublica di-
midium lucrata est. Non sine temperamento tamen: nam in mili-
tari stipendio semper denarius pro x assibus datus. Vide, quod Procopius
refert in *ἀνεδότοις*, de statere aureo. Valde autem opera danda est,
ne quid hæc res domi forisque in commercia detrimenti, & per-
turbationis inferat. cuius generis inauditas calamitates hoc ipso
sæculo Germania nostra experta est. Inter alias, *caussa malorum*, in-
quit doctissimus Lampadius, quod ex mensura fecimus mensuratum,
id est, *Ioachimicos* & id genus probata genera ad minutam eamque adul-
teratam monetam exegimus, eatenus *Ioachimicos* sui valore augeri ac
excescere iudicantes, quatenus sex illa moneta deficiebat in dies facta
minor: cum potius ad ipsam quantitatem argenti quamlibet moneta
speciem estimare oporteret. *Ioachimici* ne ipsi quidem vere moneta
mensura sunt, sed argenti quantitas pondere definita. Attamen minus
hallucinaremur, si, prout adulterantur minuti *mummi*, ita non continuo
iudicaremur, *Ioachimicos* augeri minuiue.

Memorabilis imprimis est consultatio, quæ anno huius sæculi secundo
Aulam & Curiam Galliarum exercuit, de mutatione in re monetaria facienda,
quam *Thuanus* describit. *Abrogatus est tum salutaris in commercio* & *con-*
tractibus per aureos computandi usus, qui ab anno 1577 feliciter & surpatus
fuerat, augendi per libras, quæ imaginariae sunt, auri & argenti pretium,
& mercium ac rerum omnium caritatem innuendi præcisa per eum occa-
sione. Nam per licentiosa bella cum collybistarum flagitio nihil inas-
sum esset, hæc sola ratio effectum est, ut nihil in sacratione nummorum
peccatum sit. — — Quæritus quidem est mutationi prætextus: quod *libra*
obmissa, quæ tertiam tantum partem tunc aurei faciebat, luxu & profusione
per aureos computandi usus portam aperuisset. — — Sed experimento
compertum est, quod anno 77 ad sistendum in numis per libras pretii incre-
mentum decretum fuerat, prudentissime factum fuisse, eoque abrogato in-
commodum idem quod antea snualuisse, quod tandem numis aurei augen-
di, & per illud incrementum mercium pretium præcipue externarum pa-
riter augendi necessitatem imposuit. Verum de pretio pecuniæ acturo, noua
dissertatione, neque exigua opus est. Nostro instituto ista possunt sufficere.

F I N I S.

VOTY MC

